

Rettsoppgjøret med de små lands- svikere og høyesterettsdommen. 12/8. 1945.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

AFTENPOSTEN

Av høyesterettsadvokat Fritz Wilberg

Når man skal foreta et rettsopp-
gjør med landssvikene er det tre
omstendigheter man ikke kan se
bort fra.

1) Det var England som først
angrep Norge.

I 1940 ville Norge på samme
måte som i 1914 holde seg uten-
for krigen. Det var folkets be-
stemte vilje og regjeringen søkte
av all makt å hevde vår nøytrali-
tet overfor de kjempende stor-
makter. Alikevel trengte England
inn i våre fjorder og minela norsk
farvann. Denne mineleggingen
som var ledd i en videregående
aksjon, er en engelsk krigshand-
ling som det var å forutse måtte
trekke vårt land inn i krigen. Den
er derfor en av de begivenheter
som var med til å gjøre stillingen
broket her i landet, — til å svime-
slå og desorientere store deler av
folket. Tyskerne benyttet anled-
ningen til å framstille seg som dem
der kom for å holde krigens øde-
leggelser borte fra oss. Hermed
henger sammen den måte tysker-
ne ble mottatt på, dannelsen av
Administrasjonsrådet, radiotalene
m. v.

2) Tysklands krigsoverlegenhet.

Polen var rendt overende og
delt mellom Tyskland og Russ-
land. Danmark hadde kapitulert.
Engelskmennene var kastet ut av
Norge og den norske hær hadde
nedlagt våpnene. Nederland var
erobret, likeså Belgia. England
var kastet ut av Frankrike, og som
det verste: Frankrike hadde kapi-
tulert. Vi visste alle at Frankrike
gjorde ikke det av tyskerkjærlig-
het, men fordi landet så seg ingen
annen råd. Hos oss fikk det utslag
i fredsfølere og tilnærmelser til
Tyskland fra forskjellig hold.

3) De tyske løfter.

Vi skulle få friheten igjen, men
veien gikk gjennom NS. Nu ser
vi på disse løftene som motbyde-
lig munnsvær. Men dengang kom
de fra det folk som holdt oss be-
satt og kunne gjøre med de ikke-
evakuerte nordmenn hva de ville.
Og man kan heller ikke se bort
fra at de norske autoriteter møtte
løftene med ensrettede erklærin-

ger til almenheten. Etter disse er-
klæringene kunne enhver fritt gå
inn i NS eller la det være. Anner-
ledes kunne erklæringene ikke le-
ses, uten av de innvidde, og de
trengte dem ikke.

I denne forbindelse tillater jeg
meg å hitsette fra Skeie: Lands-
svik s. 44 ff:

En tiltalt som forsikrer at han
mente Nasjonal Samling var et pa-
triotisk eller iallfall lovlig parti, også
etter den tyske invasjon, kan jo til
støtte for sin tro anføre den attest
som den nuværende politiske hjemme-
frontleder gav Quisling i takketalen
15. april 1940 (etter at Quisling hadde
dannet sin regjering og gitt ordre til
å stanse mobiliseringen): Han har
«på nytt vist sin ansvarsfølelse og sitt
fedrelandssinn». Han kan videre min-
ne om biskop Berggravs beroligende
brev av 23. oktober 1940 til prestene
i Oslo bispedømme angående innmel-
delse i Nasjonal Samling — etter at
erboven (25. september) hadde av-
skjediget Administrasjonsrådet og
oppnevnt kommissariske statsråder,
hvorav de fleste tilhørte NS. Han kan
også henvisse til den rettleiding som
Justisdepartementets omtensomme
ekspedisjonssjef gjennom rundskriver-
ne 3. desember 1940: at det, etter er-
klæring Quisling hadde gitt som svar
på forespørsel fra departementssjefen,
ikke var i strid med dommeren at en
dommer meldte seg inn i NS; Quis-
ling hadde framhevd at det var ethvert
partimedlems «plikt over alt å hevde
sannhet, rett og rettfærdighet i fedre-
landets interesse». Tiltalte kan som
grunnlag for sin bedømmelse av Na-
sjonal Samling også anføre at fylkes-
mennene omtrent på samme tid ytet
sin medvirkning til innsettelse av ord-
førere som tilhørte Quislings parti.
— Når jeg nevner disse kjensgjernin-

ger, er det ikke for å rette kritikk
mot noen. Det var visselig ikke med
glede justitarius Berg roste Quisling.
Det var ikke uten bekymring Berg-
grav skrev sitt hyrdebrev. Det var
ikke uten tvil departementets ekspé-
disjonssjef godtok Quislings forsik-
ring. Og jeg vil tro fylkesmennene
måtte ha en anelse om at de ved sin
medvirkning til innsettelse av de nye
ordførere, banet veien for en nazi-
fisering i det kommunale styre. Det
er, som sagt, ikke min tanke å kriti-
sere disse embetshandlingene; alle var
utvilsomt velmente forsøk på å oppnå
det lempeligste i den farefulle stilling
som vergeløsheten hadde ført oss ut i.
Men jeg mener at der må være en
viss sammenheng i vurderingen. Når
vi tar de ikke-nazistiske høye embets-
manns handlinger i beste mening, må
vi være forsiktige i den dom som vi nu,
da faren er over, feller over den me-
nige partimann i NS, som har trodd
på sine ledere.

En av de ting som gjør at man
ser med hat på NS er at det utvil-
ksomt er forrædere i partiet, —
kanskje bare nokså få, men man
slår alle medlemmer i hartkorn

og ser på dem som en homogen
masse. Intet er uriktigere.

Vi har NS like fra

1) De unasjonale, som satte
hensynet til Tyskland eller egen
vinning foran landet.

2) Den store masse for hvem
det er uvesentlig hvem av stor-
maktene vinner og som ikke tit-
ter til høyre eller venstre etter
fordeler, når bare Norge beholder
sin selvstendighet.

3) De ikke få som foretrakk en-
gelsk seier, men for hvem det
gjaldt å avfinne seg med tyskerne
så godt det lot seg gjøre, så lenge
Tyskland holdt oss okkupert.

Høyesterett stadfestet Haalands-
dommen. Men deri ligger ikke at
alle NS' medlemmer skal dømmes
som landssvikere. Tvert om. Det
må fortsatt antas å være enighet
om, at det til straffeløse kreves
forsett.

Kan derfor den tiltalte si: Jeg
har ingen som helst fordel søkt
eller hatt av medlemskapet og jeg
var meg ikke bevisst, da jeg meld-
te meg inn, at jeg støttet Tysk-
land, — hadde jeg visst at jeg
støttet Tyskland til skade for
Norge, ville jeg ikke blitt stående
i partiet en time lenger, — ja da
er det hverken grunn eller anled-
ning til å straffedømme ham.

Det er derfor så langt fra at
man etter høyesterettsdommen
kan dømme NS «pr. løpende
bånd», at det tvert om skal en
ganske inngående gransking til og
helst et personlig kjennskap til
mannen og hans måte å resonnerer
på.

Den konstituerte riksadvokat
har forsvart landssvinanordningene
med, at de er tilblitt under tryk-
ket av en mulig framtidig borger-
krig. Nu gikk det — gudskjelov
— annerledes og vi trenger ikke
anordningene. Vi har nok i vår
gamle straffelov fra 1902. La oss
få beholde den. Så vinner vi ikke
bare friheten, men også rettssik-
kerheten tilbake her i landet. Og
det blir, som det skal være, ikke
strømninger utenfra, men nord-
menn som rår i Norge.

Oslo, den 11/8 1945.

Fritz Wilberg.

«Aftenposten»